

les origines de votre patrie». Però sempre em recorda la seva sollicitud per l'interès comú de la ciència, cridant-me l'atenció sobre la importància de no deixar res per als hereus: «rien de plus urgent que de terminer soi-même ce qu'on a fondé: on laisse ainsi à d'autres les coudes libres pour réaliser leur plan à eux».

Caldrà encara alguna cosa més per a acabar de pintar l'home? Però *hic et nunc*, per desgràcia, no em serà possible d'allargar-m'hi més. Potser no he insistit prou en les més altes virtuts humanes de Jud: l'idealisme, la bondat i l'entusiasme. Sempre fidel a la idea de llibertat, profundament orgullós de la seva pàtria suïssa, serè en les condemnes com en les aprovacions, l'home estava plenament a l'altura de la grandesa del científic.

JOAN COROMINES

WILLIAM JAMES ENTWISTLE

* 1896 - † 1952

La mort de W. J. Entwistle sobtà tots els seus amics i admiradors. El professor escocès es trobava, en sobrevenir-li la darrera malaltia, en un moment de plenitud de la seva vida i la seva obra, i no era de preveure una fi tan prematura. Morí el juny de 1952, i havia nascut el 1896 a la missió de Chen Yang Kwan, a la Xina. Es graduà a Aberdeen el 1916. Abans d'iniciar els seus estudis d'hispanisme, s'havia sentit atret per altres branques de la filologia, com la sinologia i els estudis clàssics. La seva franca consagració als estudis hispànics començà el curs 1920-21, en què obtingué una borsa d'estudi de la Fundació Carnegie, per a treballar a Madrid. Des del 1921 al 1925 fou professor d'espanyol a Manchester, des de la darrera data fins al 1932 ho fou a Glasgow, i des d'aquest any fins a la seva mort exercí la càtedra d'espanyol d'Oxford. Ultra l'ensenyament, Entwistle cooperà en institucions dedicades a establir relacions culturals, com el British Council d'Espanya, del qual fou president. Prengué part també en les reunions del Pen Club, i com a delegat britànic assistí a la reunió tinguda a Barcelona el 1935. Des del 1947 era membre corresponent de la Secció Filològica de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS.

La primera gran obra d'hispanista que ens donà Entwistle fou *The Arthurian legend in the literatures of the Spanish Peninsula*, publicada el 1925, la qual fou traduïda al portuguès i posada al dia el 1942. Després dels anys transcorreguts, aquesta obra continua essent l'estudi de conjunt més important que hi ha sobre la història de la matèria de Bretanya en les literatures hispàniques. La documentació de tota mena que hi és utilitzada és molt completa, i les conclusions són molt noves, bé que, en alguns aspectes, discutibles. Entwistle demostrà aleshores un interès igual per les tres literatures del territori hispànic, i un sistema de treball molt particular, de gran ardidesa, caracteritzat per una summa habilitat a relacionar tota mena de fets. Aquesta qualitat potser és de les més sobresortints en la seva obra. En donà una altra gran prova, així com d'un olfacte crític envejable, en *Observacions sobre la dedicatòria i primera part del «Tirant lo Blanch»*, publicat en català a la «Revista de Catalunya», VII, 1927, on, basant-se en els noms de lloc i de personatges anglesos

William L. Tuttle

del *Tirant*, endevinà l'estada de Joanot Martorell a Anglaterra, que uns anys més tard el P. Andreu Ivars demostrà documentalment.¹ Per tractar-se de novel·lística catalana hem d'esmentar també ací l'article: *Curial: An ideal half-realized* («Modern Language Forum», XIX, 1984).

La seva penetració en la lectura dels textos per a extreure'n al·lusions a fets concrets, de vegades molt velades, la manifestà Entwistle en molts dels seus treballs. Com exemple d'això esmentarem, ultra l'article citat sobre el *Tirant*, dos estudis sobre Garcilaso: *The loves of Garcilaso* («Hispania» de Califòrnia, XIII, 1980) i *La date de l'Egloga Primera de Garcilaso de la Vega* («Bulletin Hispanique», XXXII, 1980), on amb admirable sagacitat revelà al·lusions autobiogràfiques en les obres del gran poeta castellà, que la crítica posterior ha anat confirmant.

Hem fet remarcar que en la primera obra de consideració que devem a Entwistle es veia un interès igual vers totes les literatures peninsulars. Aquesta amplitud de visió es manifesta en tots els seus estudis, de tal faísó que sempre que un tema té ramificacions en les diverses literatures ibèriques, l'examina en el conjunt de totes elles, depenent l'atenció que dedica a cada obra, de la seva importància relativa i no de fets externs de llengua. Aquest sentit integral de l'hispanisme d'Entwistle és palesat en *El concepte d'historiografia espanyola* («Homenatge a Antoni Rubió i Lluch», I, 1986), on defensa la tesi que la historiografia espanyola havia d'abraçar tots els textos històrics escrits a Espanya en totes les llengües que s'hi han usat o s'hi usen i per historiadors pertanyents a tots els pobles que hi han habitat. D'altra banda demostra la interdependència de les obres que ens han llegat aquests diversos pobles: la historiografia castellana resta mancada si hom prescindeix de la portuguesa i de la catalana, i qualsevol d'aquestes ho és si prescindeix de les altres. El mateix criteri presideix una obra de lingüística, *The Spanish Language, together with Portuguese, Catalan and Basque* (1986), on l'estudi de l'espanyol duu Entwistle a l'examen de tota la família lingüística peninsular.²

Ja en un pla més monogràfic, Entwistle escriví gran nombre de treballs sobre temes de literatura espanyola o portuguesa. Als ja esmentats podem afegir, entre altres, *The cantar de gesta of Bernardo del Carpio* («Modern Language Review», XXIII, 1928), *Remarks concerning the Order of the Spanish Cantares de Gesta* («Romance Philology», I, 1947), *Nun Alvares e a Defesa de Portugal* («Anais» de l'Acadèmia de la Història de Lisboa, II, 1949), *Cervantes* (1940), *Calderón's «La Devoción de la Cruz»* («Bulletin Hispanique», I, 1948), etc.

Els darrers anys, Entwistle dedicà gran atenció a l'estudi de la cançó popular narrativa. A la seva gran obra *European balladry* (1989) — segurament el més important de tots els seus escrits —, l'acompanyaren bon nombre de monografies sobre cançonística, tals com *La Dama de Aragón* («Hispanic Review», VI, 1988), *A note on la Dama de Aragón* («Hispanic Review», VIII, 1940), *El Conde Sol o la boda estorbada* («Revista de Filología Española», XXXIII, 1949), *La chanson populaire française en Espagne* («Bulletin Hispanique», LI,

1. *Estage de Joanot Martorell en Londres (1488-1489)* («Anales del Centro de Cultura Valenciana», II, 1929).

2. Vegeu-ne la recensió d'A.-M. Badia i Margarit als «Estudis Romànics», I (1947-48), 201.

1949), *La Odisea, fuente del romance del Conde Dirlos* («Estudios dedicados a Menéndez Pidal», I, 1950), *The Noble Moringer*, comunicació que fou llegida en una assemblea de la Philological Association of the Pacific Coast, a Los Angeles, etc.

Potser la cançó popular narrativa ha estat la matèria que Entwistle ha treballat amb més perseverança, fet digne de remarca, car Entwistle no era home que treballés insistentment sobre el mateix tema. Això podia ésser degut al seu temperament, però sobretot devia ésser resultat de la seva curiositat sense límits, afavorida per una retentiva extraordinària i per un instint no menys excepcional a saber recollir insinuacions i sobreentesos. L'última vegada que estigué a Barcelona, durant la segona guerra mundial, Entwistle estudiava Calderón, i recordo que em digué que, per anar bé, de Calderón haurien d'haver quedat només set obres, com d'Èsquil; així — deia — el crític hauria pogut treballar de gust; en canvi, ara, les possibilitats del seu treball queden molt disminuïdes. Crec que a part del que hi pugui haver de facècia en aquesta anècdota, hi ha molt de sentiment personal. A Entwistle li agradava l'aventura crítica, era audaç, i, com tots els audaçs, fou ajudat moltes vegades per la Fortuna. Una mena d'optimisme domina tota la seva obra, el qual l'impulsa a fer afirmacions sorprenents i agosarades, com la de considerar l'*Odisea* font del *Conde Dirlos*, no per mitjà d'una tradició erudita, sinó popular i medieval, que els europeus occidentals conegueren després de la conquesta llatina de Constantinoble, el 1204.

Aquest temperament i aquestes afeccions portaren naturalment Entwistle envers el comparatisme, i, dintre aquest mètode, cap altre tema s'avenia tan bé amb les seves naturals tendències crítiques com el de la cançó popular. Hi consagrà la seva obra cabdal, *European balladry*, sorprenent per la gran varietat de materials que hagué de manejar, i més sorprenent encara per haver-se servit d'aquests materials, en la major part de casos, en la llengua original. En aquesta obra, com en algunes de les seves monografies sobre cançó popular, Entwistle fa remarcar l'interès que ofereix l'estudi de l'estructura de les melodies i de les formes estròfiques de les cançons —, a la qual cosa consagra tot el capítol IV del llibre primer — per l'estudi de llur transmissió. La resta del llibre primer parla de fets generals de cançonística, de la natura i origen de la cançó popular, dels seus autors i la seva història. Incidentalment toca algun tema tan compromès com el de la formació de les epopeies. La seva posició és completament favorable a l'opinió dels qui creuen en l'existència d'una epopeia menor anterior als grans poemes èpics.

Davant una activitat sobre temes tan variats, i tractant-se d'un home de coneixements tan diversos, hom es pregunta què hauria fet Entwistle si hagués continuat vivint. En els seus darrers temps havia fet algunes incursions en els dominis de l'eslavisme i de la lingüística general. Li coneixem sobre aquests temes *Russian as an Art of Expression* («Oxford Slavonic Papers», I, 1950) i *Pre-Grammar* («Archivum Linguisticum», I), on tracta, servint-se de l'exemple de llengües africanes i de l'Extrem Orient, d'alguns fenòmens morfològics i sintàctics en una etapa anterior als resultats que després han codificat les gramàtiques. Recordem també la seva participació a la «Miscel·lània Fabra» (1948): *Remarks on the Idealistic Extensions of Linguistic Science*.

En acabar, farem remarcar que, encara que Entwistle només tocà accidentalment temes catalans, o bé ho féu englobant-los en estudis més generals, tenia un coneixement teòric i pràctic del català superior al de qualsevol altre hispanista de la seva edat. La nostra llengua la parlava i l'escrivia correctament i amb gran riquesa de vocabulari. Per això sol li deuríem la més pregonera reconeixença.

PERE BOHIGAS

JOSEP CALMETTE

* 1873 - † 1952

Per l'agost de 1952 moria a Tolosa de Llenguadoc el professor d'aquella Universitat Josep Calmette. Havia nascut a Perpinyà l'any 1873. Afeccionat de jove a la Història, cursà estudis a l'École des Chartes i a la d'Hautes Études de París, de les quals rebé el corresponent diploma l'any 1900; al cap de dos anys era promogut doctor en lletres.

Per aquell temps féu una estada de dos anys a l'Escola francesa de Roma; el 1905 obtenia una càtedra a Dijon, i a partir de 1910 exercí el seu professorat d'història medieval a la Universitat de Tolosa, on havia de fer vida i mort. L'any 1934 l'Institut de França l'havia honorat nomenant-lo membre no resident de l'Acadèmia d'Inscripcions i Belles Lletres, i el 1945 era l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS qui l'acollia entre el seus membres corresponents.

La vida de Calmette fou, doncs, plàcida i reposada externament; però la seva immensa producció científica demostra com fou d'aprofitada: fins a vint-i-vuit llibres i cent quaranta-quatre estudis i monografies són registrats a la bibliografia que de les seves obres fou dreçada amb motiu de l'homenatge que li dedicaren, el 1946, els seus admiradors.

S'inicia la producció de Calmette amb la publicació de tres obres importantíssimes que han perdurat com a bàsiques en els respectius temes: *La diplomatie carolingienne du traité de Verdun à la mort de Charles le Chauve* (París 1901); *De Bernardo, sancti Guillelmi filio* (Tolosa 1902); *Louis XI, Jean II et la Révolution catalane* (Tolosa 1903). Eren les tesis que corresponien respectivament a la fi dels seus estudis a l'École des Hautes Études, a l'École des Chartes i a la Sorbona. Amb aquestes tesis Calmette deixava encarilada la trajectòria científica de la seva llarga vida, no sols en el sentit ample de medievalista, sinó en el més estricte d'especialització sobre dues èpoques transcendents en la història del nostre Occident: el segle IX i XV, l'origen i l'eclosió de les gran nacions europees.

És aquest un fet que, unit al seu gran talent i vocació d'historiador, explica el seu gran rendiment com a historiador medieval. Contràriament al que sol passar en la major part del casos, en la seva trajectòria científica no hi ha vacil·lació de cap mena, no hi ha pèrdua de temps per dispersió.

Calmette dedicà trenta anys de la seva vida científica i professoral a l'estudi i als treballs monogràfics; al terme d'aquest període comencen a aparèixer les seves grans obres de síntesi. Les primeres foren els volums de la seva col·laboració a la coneguda col·lecció «Clio»: *Le monde féodal* i *L'élaboration du monde moderne* (París 1934), resums claríssims i complets, acom-